

ТЕКСТИЛНОТО ТВОРЕШТВО НА КРСТЕ КОЛОСКИ¹

Јана Манева-Чупоска

ЈНУ Институт за фолклор „Марко Цепенков“ – Скопје

Датум на прием: 7.2.2025

Апстракт: Предмет на проучување на овој научен труд е текстилното творештво на Крсте Рафев Колоски (1922 – 1987). Колоски потекнува од родот на славното мијачко зографско семејство Колоски од Лазарополе. Пред војната бил прочуен зограф, но по политичките промени што настануваат по Втората светска војна е принуден да го остави својот зографски занает. Во 1946 година се вработува како дизајнер во килимарницата во селската задруга „Кочо Рацин“ во Лазарополе. Колоски бил самоук. Истражувајќи го неговиот опус, се забележува неговото разновидно творештво, започнувајќи првенствено со зографскиот занает, па сè до неговите сликарски и дизајнерски афинитети, како и неговата работа како фотограф. Крсте Рафев Колоски има интересна биографија, парадигматична за периодот во кој живее.

Во трудот ќе се даде опис на селото Лазарополе, по војната во 1945 година, кога била основана задругата „Кочо Рацин“, која била прва селска работна задруга во НР Македонија. Покрај останатите дејности на задругата, постоеле и фарбарница и погон за текстил во кој се произведувале кебиња, јамболлии, бунди, штофови, палта, панталони, фустани, здолништа, персиски и т.н. „пиротски“ килими, како и други текстилни производи. Многу биле популарни персиските килими, па во килимарницата во Лазарополе доаѓале да учат ткаење килими. Крсте Рафев Колоски бил главниот дизајнер и по негови нацрти се изработувале различни видови килими.

Во последната фаза од истражувањето се анализираат неколку негови мостри за килими и ткаењето килими како нематеријална култура и културно наследство. Колоски изработувал стотици мостри за килими, кои биле богато украсени со орнаменти од македонскиот фолклор, меѓу кои и мостри за килими портрети со ликовите на тогашните државни раководители: Јосип Броз-Тито, Лазар Колишевски, Борис Кидрич; килими со грбовите на сите југословенски републики, вклучително и грбот на СФРЈ; килими со мотиви од: „Стадата на Бистра“, „Кавалции“ („Кавелжи“), „Тешкото“.

Клучни зборови: Крсте Колоски, текстилно творештво, дизајн на текстил, килими, културно наследство

Вовед

Значењето на народниот костим се состои во принципот на документирање на идентитетот на еден народ. Уште при создавањето на народниот костим, на носијата, во самата нејзина основа може да се забележат основните кројки, кои го потврдуваат фактот дека таа во себе содржи форми во кои можат да се забележат влијанијата од

¹ Трудот му е посветен на Петре Колоски (1931 – 2025), брат на Крсте Колоски.

различни народи и култури. Заедно со сите богати декоративни елементи (орнаментика, везови и друг вид украсни елементи; колорит, материјал итн.), народниот костим претставува еден од најмоќните показатели на материјалната и на духовната култура на еден народ. Народот, неговиот креатор, низ вековите, преку самиот процес на неговото создавање, на природен и на спонтан начин ја достигнал највисоката естетска категорија создавајќи притоа совршено дизајнерско уметничко дело.

Во Македонија, населението се занимавало со производство на текстилни влакна од најстаро време. Практично, во секое семејство, а особено во пределите со поразвиено сточарство, во секоја кука имало разбој. Тоа укажува дека од почетната обработка на текстилната суровина, па сè до нејзиното дефинитивно обликување, технологијата им била позната на голем број лица, првенствено на жените. Ткаењето и некои други текстилни вештини, во најголема мера биле поврзани со предметите наменети за облекување, составен дел на народните носии и за домаќинството. Во врска со нив била создадена добро разгранета мрежа на занаети од дамнешно време.

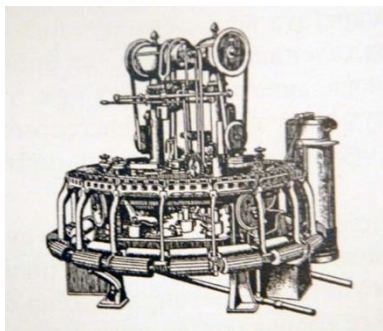
Меѓу нив, како основен занает, доминирал ткајачкиот занает. За неговиот развој во Македонија постоеле добри услови, не само поради развиеното сточарство, туку и поради природните можности за успешно одгледување на растителните култури, чии влакна биле користени во ткаењето: коноп, лен, памук, како и свилата, којашто се добивала од кожурецот на свилената буба. Многу битна карактеристика на ткајачиот занает е тоа што тој не се развил во некоја позначајна еснафска професионална дејност, како останатите занаети, поради фактот што жената била клучниот протагонист во неговиот развој.

Убавината на ваквите исткаени материјали создадени од рацете на традиционалната жена се состои во различниот креативен спој на повеќе мотиви, кои како естетски и структурални форми директно се создаваат врз исткаениот материјал. Оттука, би можело да се каже дека секој географски регион има свои сопствени специфични орнаментални целини и етно-карактеристики, кои како препознатлив идентитет видливо се забележуваат во исткаениот материјал. Би истакнале дека оформувањето на традиционалните македонски везови е поврзано и со различни економски услови и со сложените културно-етнички процеси кои се случувале на територијата на Македонија.

Македонскиот народен вез како богато културно наследство и значајно народно уметничко творештво има вековна традиција. Карактеристичните традиционални форми и декоративните елементи специфични за македонските традиционални носии со нивната богата орнаментика и комплексна разгранета форма, зборуваат за долгиот континуитет на нивното создавање, во кои се вчитуваат влијанијата на

различни култури. Многубројните типови македонски народни носии, со: нивниот различен начин на украсување, комплексна структура, колорит и врвна естетска форма, укажуваат за исклучителното богато македонско традиционално културно и духовно наследство. Во тој контекст, везбеното творештво, како највпечатлив декоративен елемент на народната носија со свои специфични естетски и нормативни вредности, се јавува како резултат на еден многувековен континуиран развој во кој е изразен: половиот, возрасниот, социјалниот и етничкиот, односно регионалниот идентитет на поединецот во рамките на заедницата, а воедно и традиционалните вредности на патријархалната определеност на македонското семејство. Творечката дарба што ја поседувале македонските жени е потврдена и во форма на естетско-визуелни манифестации, кои се резултат на наследени строго издиференцирани естетско-социјални норми и правила, манифестирани воедно и низ: различните техники на везење, комплексната струкура на вез и везовни орнаментални целини, како и друг вид на украсување.

Индустриското производство во Македонија започнува во втората половина на XIX век кога, со модернизација на патната мрежа, особено со изградба на железнички линии во Македонија, со што се создале поволни услови за продор на европскиот капитал и на западноевропските производи на македонскиот пазар, но исто така за развој и на домашната индустрија. Првите текстилни индустриски претпријатија во Македонија настанале во втората половина на XIX век. Македонија била богата суровинска база за оваа индустрија, а освен волна, од која се изработувало: чоја, шајак, волнени гајтани и слични производи, во Македонија, особено во јужните делови, на големи површини се произведувал памук. Промената на стилот на облекување директно влијаела врз развојот на текстилната индустрија. Напуштањето на традиционалната облека ја зголемило потребата од изработка на различни платна и ткаенини, кои биле помек и попријатни за изработка на облека, па така, текстилната индустрија во Македонија во овој период значително напредувала. Најголем дел од текстилните капацитети се наоѓале во Солунскиот Вилает, во: Солун, Воден, Бер и Негуш, а подоцна и во Битолскиот и во Скопскиот (Косовскиот) Вилает. Во последните години од османлиското владеење во Македонија, производството на памук, кој дотогаш се извезувал, драстично опаднало и започнал процесот на увоз на памук.

Сл. 1: Машина за чешлање памук од 1887 г. (Хаџи Јорданов (ур.) 2010: 26)

Текстилно производство во задругата „Кочо Рацин“ во Лазарополе

Теренското истражување покажа дека во Лазарополе, откако по војната во 1945 година била основана задругата „Кочо Рацин“, која била прва селска работна задруга во НР Македонија, покрај останатите дејности на задругата поврзани со сточарството и со овоштарството, столарница за производство на врати и прозорци, што била работа на дограмаџиите, производство на шпорети кои ги правеле лимарите, печењето бели сомунџи леб, т.н. „франџули“ во фурната и други дејности, постоело и бојацилница, како и погон за текстил, во кој се произведувале: кебиња, јамболџии, бунди, штофови, палта, панталони, фустани, здолништа, персиски и т.н. „пиротски“ килими, како и други текстилни производи.

Особено биле популарни „персиските килими“, а во килимарницата во Лазарополе доаѓале да учат ткаење килими, т.е. килимарство, триесетина девојки и жени од Пирот, педесетина од Зрењанин, од Сараево и од други места во тогашна Југославија. Тука ќе бидат дадени кажувањата и импресиите на лазарополци за суштествувањето на оваа задруга:

Во времето на социјализмот, во Лазарополе се формира задругата 'Кочо Рацин'. Тие што се повратија, сите што беа печалбари, мајстори, сите што работеле, лекари, измекари, сите што дојдоа овде, се вработија во задругата. Немаше човек без работа. Луѓето повеќе не одеа на гурбет, имаа постојана работа, овде поубаво се живееше отколку во голем град

(Шошкоски 2014, личен запис);

По ослободувањето (крајот на Втората светска војна, 1945 г., з.м.), во комбинатот (на Селската работна задруга „Кочо Рацин“, з.м.), па сè до '48-а – '50-та г., се обработуваше волната, се предеше. Прво сите беа вработени, женските деца, а некои си работеа и дома, на кило ја продаваа волната. Сите волници правеа, а и килими изработуваа и многумина идеа и купуваа

(Чупоски 2014, личен запис);

Јана Манева-Чупоска – *Текстилниот творештво на Крстје Колоски*

Во Лазарополе за сите имаше работа, од сите села околни предачки имаше, работаа, правеа килими. Овде курсисти работеа, стана школо за задругари. Килимарата беше убаво направена, еден салон – килимара, друг салон – ткајачница. И ја ткаев малку време, еден месец, на разбој. Тогаш во Југославија беше голема мизерија, од '45 до '50, а задругата во Белград имаше продавница, на улица „Кнез Михајлова“, во центарот, се продаваа штофови. На преса наш човек имавме таму, сред Белград, ред чекаа да земат штофови. Сето тоа одеше додека не се направи индустријата текстилна. Излегоа штофови од многу поубав квалитет. До шеесеттите години текстилот се работеше во задругата

(Шошкоски 2014, личен запис).

Сепак, постојат и поразлични мислења во однос на местото и на улогата на СРЗ „Кочо Рацин“ во животот на Лазарополе, што овде не е предмет на научен интерес:

Жените ткајеје персиски и пиротски килими, а некоји, шо неможеје да ткајет, подома предеје в'лна за килимарата или мотаје преѓа за ткајачите. Можите, пак, рачно ткајеје камгарни штофови на едни големи железни разбоји. Килимарата и ткајачите беје сместени во зградата на шкољото... Одма до ниф... беше фарбарата за бојадисување на преѓата за килимите и пералната за перење на килимите. Секој ден сите задругари работаје од сабајле од изгрејсл'нце, до попладне, до зајдисл'нце. По ткајењето, Управата на задругата (г)и тераше можите ударнички да копајет темели за комбинатот... Кога завршије со комбинатот, копаје темели Средсело за да се изградит Задружниот дом на културата и управните канцеларији на задругата

(Марковски 2013: 49).

Сл. 2: Колективот на килимарницата при задругата „Кочо Рацин“ од Лазарополе, на излет во Охрид, во шеесеттите години на XX век (Марковски 2013: 97)

Во задругата во Лазарополе постоел и шивачки, т.е. терзиски сектор, во кој, како што известуваат информаторите, влегле и повеќемина постари терзии, но тие повеќе не шиеле народни носии:

Кога се основа задругата, татко ми Тоде Јакимовски во задругата продолжи да работи, во шивачкиот сектор. Таму беа собрани десетина терзии селски, почнаа да шијат за потребите на задругата, за овчарите: зобани, кабаници, кепиња – наметки за заштита од дожд. Не шијеа веќе селска носија, машка и женска, туку за потребите на задругата, за овчарите. Татко ми си водел и евиденција, си забележувал, каде работел во задругата, колку работел, колку изработил, има и некои преписки, писма, на пример, за муштеријата колку изработил, клашеник и сл. Има и едно уверение од задругата, каде што му се признава дека е терзија од таа и таа квалификација

(Јакимовски 2014, личен запис);

Татко ми Ефто Чупоски се вработи во задругата во Лазарополе, па тука шиеше бунди. Неговите бунди обично секогаш беа на излог, како најубави. Тие што ги шиеше тој, не се кинеа. Оздола ќе ги поставеше со крзно и обично шоферите ги носеа. Задругата се викаше ‘Кочо Рацин’, имаше прва килимара во Македонија овдека. Имаше погон за текстил, мажите ткаеја кебиња, јамболии, тие работи

(Андева 2014, личен запис);

Во задругата имаше сектор на терзии, ама тие веќе френци (френк-терзии, з.м.) беа, палто да ти сошиеш, панталони, тие шијеа градска – франка мода. Тој сектор постоеше, и машки и женски. Имаше и жени што си работеа фустани, Валерица, Ратка...

(Шошкоски 2014, личен запис).

Сл. 3: Колективот на килимарницата при задругата „Кочо Рацин“ од Лазарополе, на излет во Крушево, во шеесеттите години на XX век (Марковски 2013: 175)

Покрај останатите дејности на задругата, постоеле и бојацилница и погон за текстил во кој се произведувале: кебиња, јамболии, бунди, штофови, палта, панталони, фустани, здолништа, персиски и т.н. „пиротски“ килими, како и други текстилни производи. Биле популарни персиските килими, а во килимарницата во Лазарополе доаѓале да учат ткаење килими. Крсте Рафев Колоски бил главниот дизајнер и по негови нацрти се изработувале различни видови килими.

Крсте Рафев Колоски

Крсте Рафев Колоски е роден во Лазарополе на 25 март 1922 година. Во Лазарополе го завршил основното образование. Бидејќи потекнувал од зографско семејство, очекувано било и тој да го наследи талентот за уметноста и како зограф, сликар, текстилен дизајнер, фотограф. Талентот од најрани години најмногу го развивал со неговиот дедо Крсте Колоски:

Дедо му Крсте, кој од милост го викал Киле, а татко му уште повеќе, не го оставиле многу време да 'безделничи'. Се разбира, кога не биле на гурбет, тој морал да вежба, цртајќи на какви било ливчиња хартија. Тие му оставале задачи за вежбање и кога тие биле отсутни од дома, Крсте вежбал, цртајќи разни ставови на човечкото тело, човечки глави, стари и млади ликови, итн.

(Коловски 2014: 173).

Крсте се обидува целосно да го усоврши првенствено цртачкиот занает како основа за сè друго. Цртал орнаменти за икони, владички столови и иконостаси, сцени од Стариот и од Новиот завет со прикази на Адам и Ева, многу ангели и сл. Правел различни цртачки обиди, од цртање на статички, па сè до движечки композиции, при што се обидел да го нацрта Св. Ѓорѓија на коњ, птици, гулаби во лет итн. Со развојот на неговиот талент тој започнал и со цртање на сложени композиции, како вовед за зографскиот занает. Започнал со цртање на светци како што се: Св. Наум, Св. Јеремиј, Св. Илија, Св. Елисеј, понатаму, цртеж на Исус Христос, Богородица итн. Веќе бил целосно подготвен да се приклучи на семејната тајфа на зографите Колоски, кои, во 1935 година, започнале со зографисување на црквата „Св. Ѓорѓи“ во селото Лазарополе:

Крсте таа година имал само тринаесет години, штотуку го завршил четвртото одделение, но скоро да ја завршил и обуката во зографското школо на дедо му и татко му. Веќе сам можел да прави по некоја икона. Затоа дедо му го вклучил во тајфата што работела во црквата, заедно со татка му и другиот дедо Крсто, да помага и да го доусовршува занаетот

(Коловски 2014: 178).

Сл. 4: Скица со гулаб, јаглен на хартија, Крсте Рафев Колоски (Коловски 2014: 183)

Меѓу информаторите сè уште се свежи сеќавањата за нивниот ангажман во задружната килимарница, за процесот на учењето на занаетот и за процесот на работа:

Работев во килимарата во селската задруга, изработувавме персиски килими, од '56-'57 до '61. Ткаев килими на разбој. Нè научија постарите што биле пред мене, тие како чираци нè учеа. Таму и цртав кучиња, мачиња, фотелји, што нè работавме таму. Вработени имаше над сто луѓе и не беа сите од Лазарополе, имаше и чираци од Охридско, Кическо... Имаше еден уметник, тој ни ги правеше мустрите за килимите. Името му беше Крсте

(Голибегоска 2014, личен запис);

Јас во комбинатот работев четири години. Почнав од петнаесет години до деветнаесет. И таму ткаевме, сукњи имам сработени во комбинатот, ткаени, многу интересни. На ист принцип се поставува основата, се става на голем разбој, па имаше шема за изработување. Според шемата работавме, не смееш да промашиш! Имаше еден уметник што ни ја црташе шемата, Крсте Колоски. Еднаш еден портрет на шема направен морав за месец и пол да го изработам, со оригинален лик. Таму е прецизност голема, мора да пазиш, тоа е прецизна работа. Награда добија за портретот

(Ламбеска 2014, личен запис).

Споменатиот уметник Крсте Рафев Колоски (1922 – 1987) има интересна биографија, парадигматска за периодот во кој живее. Имено, Крсте Колоски потекнува од родот на славното мијачко зографско семејство Колоски од Лазарополе и пред војната бил прочуен зограф, но, по политичките промени што настануваат по Втората светска војна е принуден да го остави својот зографски занает и по враќањето од Охрид во Лазарополе, заедно со семејството, во 1946 година, да се вработи како дизајнер во килимарницата во селската задруга „Кочо Рацин“. Во еден запис за овој надарен уметник среќаваме:

Првата работа му беше да прави разни мостри според кои се ткаеја персиските килими. Во почетокот биле вработени двајца мајстори бојации фарбари, Мистакидис Михаило и Андро (бегалци од Егејска Македонија, з.м.) од Скопје, за вапцување на прежата (преденото за ткаење). Меѓутоа, целата работа околу нијансирањето на материјалот се одвивала под непосредна контрола на Крсте. Во почетокот биле ангажирани стручни килимарки инструкторки (Елена и Благоица) од Скопје за ткаење на килимите, кои ги обучувале лозорските девојки. Овие девојки (Дула, Благоуња, Темјана и Цвета) прераснаа во килимарки инструкторки, кои го ширеа килимарството низ Македонија, Југославија и надвор од неа

(Шошкоски 2014, личен запис).

Така, Крсте Рафев Колоски изработувал стотици мостри за килими кои биле богато украсени со орнаменти од македонскиот фолклор, меѓу кои и мостри за килими портрети со ликовите на тогашните државни раководители: Јосип Броз-Тито, Лазар Колишевски, Борис Кидрич; килими со грбовите на сите југословенски републики, вклучително и грбот на СФРЈ; килими со мотиви од: „Стадата на Бистра“, „Кавалции“ („Кавелжии“), „Тешкото“.

Интересна е приказната за настанувањето на килимот со мотивот „Тешкото“, на кој подоцна ќе му се изгуби секаква трага. Имено, постојат сведоштва дека,

за секоје идење на делегацијите бригадата зад’лжена за украсување на Домот, прво и прво го изваѓаше персискиот килим со „Тешкото“ и го редеше на средина на Домот, над вратата во ресторанот. Околу него правеје венци со зеленика шо ја береје ф Краста и обавезно мораше да имат пароли пишани на платно и теја само со црвени букви. Друга боја за буквите немаше. Килимот беше навистина посебна атракција. Идејата за да се направит тој килим беше на Крстета Кољоски. Тој зел една слика (фотографија, з.м.) од Мартина Попоски на која биле сликани играчите лазороски со „Тешкото“... Таја црно-бела слика Крсте ја направил во природни боји: селото, љуѓето, околината, носијата и сè шо је на сликата. Сето теја го префрлил на милиметарска хартија и техничката подготвка за да се ткајет килимот била готова за кусо време. После теја Крсте со Егејецот Андро, со Ѓорѓета Мирчески и Добета Ѓиноски во фарбарата вапцале еден куп преѓа во сите боји шо требет за да се ткајет килимот. И, сето теја кога било готово Анѓа Љошка одбрала десет најдобри килимарки ткајачки и му седнале да го ткајет килимот. Секој ден на разгласот кажуваје кољку чворови бригадирките врзале во килимот и дека килимот ка бидет завршен пред време. И, навистина килимот беше направен за многу кусо време и беше гордос на целото село

(Марковски 2013: 103–104).

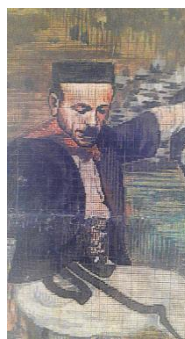
Најрепрезентативниот килим што го исткал Колоски е килимот „Тешкото“. Килимот е со фолклорни мотиви, каде што се претставени мијачки игроорци, кои го играат познатото машко оро „Тешкото“. Пред да започне со реализација на овој килим, Колоски се обидел претходно да ја наслика оваа инспирација на дрвена подлога во форма на сувенир, а потоа и на сликарско платно.

Сл. 5: Мостра на Крсте Рафев Колоски за изработка на килимот „Тешкото“ (Коловски 2014: 187)

Сл. 6: Килимот „Тешкото“ (Коловски 2014: 188)

Сл. 7 и 8: Деталј од мострата за килимот „Тешкото“; Деталј од килимот „Тешкото“ (архива на семејството на Блаже Смилевски, сопствени теренски истражувања на 5.9.2024)

Во 1946 година Крсте Колоски добил можност да изработи килим за тогашниот државен раководител на Југославија – Јосип Броз-Тито, што била огромна чест за него. Го организирал тимот од најдобрите килимарки, бојации, започнувајќи со изработката на килимот – портрет со Тито, наменет за годишнината на одржувањето на заседанието на АВНОЈ. Овој килим денес се наоѓа во музејската

колекција на текстилни примероци во Историскиот музеј во Белград. Килимот е со димензија 105 x 65 см. Техниката на изработка е персиски килим. На него е претставен ликот на Тито во профилна позиција, што потсетува на пристапот на портрети на монети, во кои ликовите се претставени во профилна позиција за да се истакне нивната важност и позиција во општеството. Доминира црвената боја како „боја на социјализмот“. Црвената боја спаѓа во спектарот на сончевите и топлите бои. Таа е основна боја според теоретските дефиниции и е комплементарна со другите бои, додека белата и црната се монохромни бои, кои се совпаѓаат во одредена форма со топлите бои. Во овој килим, Колоски, композициски успешно ги хармонизирал ваквите бои и тонови во една целина. Го користел и принципот на стилизација со поедноставување на формите, за да се истакне централниот портрет на Јосип Броз-Тито во преден план.

Сл. 9: Килим со ликот на Јосип Броз-Тито, денес во архивот на Историскиот музеј во Белград (Коловски 2014: 98)

Во 1948 година, Крсте Колоски започнува со изработка на килимот, кој го имал како нарачка, а истовремено и подарок, посветен на Лазар Колишевски, по повод одржувањето на првиот конгрес на Комунистичката партија на Македонија – КПМ: „Крсте го подготвил идејното решение на картон, а потоа го прилагодил на килимарската мостра. Мострата е правена така за килимот да се ткае со 250.000 јазли на квадратен метар. Тоа значи многу ситен растер за ликот да биде многу оригинален“ (Коловски 2014: 184). Килимот бил со димензија 210 x 150 см. Формата е правоаголна и во централниот дел е исткаен ликот на Лазар Колишевски. Околу ликот, со црвени букви, како симбол за комунизмот е исткаено: „Да живее Првиот конгрес на Комунистичката Партија на Македонија“. Вметната е карактеристична алова црвена боја, како рамка. На неа е исткаен карактеристичниот препознатлив мијачки вез, кој е исто така застапен и на невестинската мијачка женска народна носија. Портретот на Колишевски е поставен на светла кремova подлога, која дава целосен контраст и истакнување на самиот портрет. Исткаен е во монохрон спектар со светло- и темнокафени конци сугерирајќи реален портрет во 3/4 позиција:

„Душата ми ја извади дури му ги погодивме нијансите на преждата – така зборуваше Михалаки – велеше Крсте“ (Коловски 2014: 184).

Сл. 10: Килим со ликот на Лазар Колишевски, 210 x 150 см, денес во архивот на Музеј на Македонија (Коловски 2014: 184)

Колоски изработувал и грбови на сите републики во тогашна Социјалистичка Федеративна Република Југославија. Исто така, изработил килим и за високо позициониранiot југословенски комунист Борис Кидрич, како нарачка по повод неговиот роденден. Неговата квалитетна работа се прочула и затоа ги имал сите овие нарачки за тогашните значајни македонски и југословенски политичари. Колоски се обидува да прави и килими со инспирација од мијачкиот предел и од обичаите што се практикувале таму. Ткаел килими со пејзажи од планината Бистра и стада со овци. „Стадата на Бистра“ е килим инспириран токму од мијачкиот пејзаж со претставени овци на планината Бистра. Подготвувал и идејни решенија со инспирација од лазороските кавалции.

Заклучок

Ова истражување беше насочено кон текстилното творештво на Крсте Рафев Колоски, исклучителен и значаен македонски уметник, зограф и текстилен изведувач дизајнер на килими. Опфатени беа неговите биографски податоци, неговиот процес на едукација во неговото зографско семејство од каде потекнува и неговиот придонес во текстилното творештво, преку описи и ликовна анализа на неколку негови реализирани килими и идејни решенија/орнаменти за нереализирани текстилни решенија. Преку содржинска рамка одделно се анализирали неговиот живот и неговиот развој во светот на уметноста, пред сè, во зографската уметност и занает и за неговиот огромен интерес во текстилното творештво. Анализирани се најзначајните негови исткаени килими, со нивните мотиви, симболики, карактеристични за текстилната орнаментика од средината на дваесеттиот век, со посебен акцент на мијачкиот крај. Доминираат

соцреалистичките мотиви со најзначајните ликови на тогашните југословенски политичари како што се: Јосип Броз-Тито, Лазар Колишевски, Борис Кидрич, килими со грбовите на сите југословенски републики, вклучително и грбот на СФРЈ, килими со мотиви од „Стадата на Бистра“, „Кавалции“ („Кавелжий“), „Тешкото“.

Текстилното творештво на Крсте Колоски, сметаеме дека претставува големо културно материјално богатство, кое заслужува посеопфатно научно истражување и претставува мотив за понатамошна научна провокација. Неговите килими, записи, рачно изведени идејни решенија со текстилни орнаменти, заслужуваат да бидат препознаени од македонските институции кои се занимаваат со културно наследство, како македонски артефакт, заштитени според сите правни и нормативни решенија за културно наследство.

Сл. 11: Детал од скица/идејно решение со орнамент за килим на Крсте Рафев Колоски

(Сопствена архива на авторот, 20.10.2024 г.)

ЛИТЕРАТУРА

Дојчиновски, К. 1996. *Занаетлиство и еснафиство во Скопје*. Скопје: Матица македонска.

Коловски, П. Р. 2014. *Лазороските зографи. Необјавени документи, икони и записи од шефствениците на лазороските зографи*. Скопје: П. Коловски.

Марковски, М. 2013. *И... ја су лазоревец!!!* Скопје: М. Марковски.

Хаџи Јорданов, С. (ур.). 2010. *100 години прехранбена, текстилна, хемиска и металуршка индустрија во Македонија* (монографија). Скопје: Сојуз на хемичарите и технолозите на Македонија.

Интервјуа

Ангелина Андева (родена 1944 г. во Битола, живее во Скопје), во разговор со авторот на 12.8.2014 во Лазарополе (личен запис).

Атанас Томов Чупоски (роден на 31.1.1918 г. во Лазарополе, живее во Скопје), во разговор со авторот на 6.8.2014 во Лазарополе (личен запис).

Драгана Голибегоска (родена 1927 г. во Лазарополе, живее во Скопје), во разговор со авторот на 12.8.2014 во Лазарополе (личен запис).

Јаким Јакимовски (роден 1941 г. во Лазарополе, живее во Скопје), во разговор со авторот на 16.8.2014 во Лазарополе (личен запис).

Невена Ламбеска (родена на 4.5.1940 г. во Лазарополе, живее во Скопје), во разговор со авторот на 8.9.2014 во Лазарополе (личен запис).

Сотир Шошкоски (роден 1925 г. во Лазарополе, живее во Скопје), во разговор со авторот на 17.8.2014 во Лазарополе (личен запис).

THE TEXTILE CREATION OF KRSTE KOLOSKI

Jana Maneva-Čuposka

Faculty of Art and Design, European University – Skopje

Summary

This research is focused on the textile creation of Krste Rafev Koloski, an exceptional and important Macedonian artist, painter and textile contractor-designer of rugs. His biographical data, his educational process and his contribution to textile creativity through descriptions and visual analysis of several of his realized rugs and conceptual solutions/ornaments for unrealized textile solutions were covered. Through a content framework, his life and development in the world of art are separately analyzed, primarily in the art and craft of painting and his huge interest in textile creation. The most significant of his prominent rugs are analyzed, with their motifs, symbols, characteristic of textile ornamentation from the middle of the twentieth century, with a special emphasis on the Reka region. Socialist realist motifs dominate with the most significant characters of the then Yugoslav politicians such as: Josip Broz-Tito, Lazar Koliševski, Boris Kidrič, rugs with the coats of arms of all Yugoslav republics, including the coat of arms of SFRY, rugs with motifs from “Stadata na Bistra”, “Kaval džii” (“Kavelžii”), “Teškoto”. The textile creation of Krste Koloski represents a great cultural material wealth that deserves more comprehensive scientific research. Discovering the creation of Krste Koloski should serve as a further motive for researchers to approach his creation in deeper, more analytical way. His rugs, writings, hand-made conceptual solutions with textile ornaments, deserve to be recognized by the Macedonian institutions dealing with cultural heritage as a Macedonian artefact, protected according to all legal and normative solutions for cultural heritage.